

רזא דאחד

שיחות ודרשות

מורנו הגה"ח ד' דניאל חיים אלתר שליט"א
שנאמרו בבית המדרש 'ארי שבחבורה' ירושלים

שיחות ש"ק פרשת דברים 'שבת חזון' תשפ"ה
ליל ש"ק

שיחות ש"ק פרשת פרשת ואתחנן 'שבת נחמו' תשפ"ד
ליל ש"ק

- מרשימות השומעים -

©

כל הזכויות שמורות
למכון 'אור חדש' ירושלים
shiurey.r.d@gmail.com

לקבלת החוברות או גליונות 'ניצוץ אחד'
להערות, תרומות והנצחות,
ניתן לפנות בכתובת דוא"ל הנ"ל

תוכן העניינים

ליל ש"ק פרשת דברים 'שבת חזון' תשפ"ה

ג. 'שבת חזון' - לראות את החורבן והגאולה בלב נכון.....

שמחה ב'שבת חזון' • שמחה יתירה וזעקת הנפש • זהירות שלא תהפוך המעלה לחסרון • צער החורבן בנפש התלמיד חכם • השבת מביאה לרוחב לב • ב'שבת חזון' מראים מחזה הגאולה

ליל ש"ק פרשת ואתחנן 'שבת נחמו' תשפ"ד

יא. ממידת 'עין טובה' באה ראשית צמיחת גאולתנו.....

ניכוש הקוצים מסייע לצמיחה • לשון הרע מחסרון אמונה • חמדת הממון מיצר עבודה זרה • והמה בקשו חשבונות רבים • לתקן עצמו תחילה • 'בין אדם לחבירו' דורש התאמצות • באותיות 'קידוש לבנה'

ליל ש"ק פרשת דברים 'שבת חזון' תשפ"ה

'שבת חזון' - לראות את החורבן והגאולה בלב נכון

קודש מופלגת, וקדוש יאמר לו. כך סופר, כי פעם שאלה דודתי, הרבנית דבורה מאטיל לוין ע"ה, את אביה, זקני הרה"ק מרן ה'אמרי אמת' זצ"ל, ופיה פתחה בחכמה לאמר: כי בוודאי רבי 'מבין' לגדלותם של צדיקים, וכמאמר העולם 'א' שוסטער פארשטייט צו שוסטריי' [סגדלר 'מבין' על סגדלרים], ועל כן שאלה, מי היה הרבי הגדול ביותר? השיב לה ה'אמרי אמת': 'דער רבי פון לובלין איז געווען דער רבי פון אלע רבי'ס'.

ידועה אמרתו המופלאה של הרבי מלובלין זצ"ל על דברי חז"ל (תענית כט.): 'כשם שמשנכנס אב ממעטין בשמחה כך משנכנס אדר מרבין בשמחה'. הוא פירש, כי כשם שבחודש אדר מרבין בשמחה, כך בחודש אב ממעטים מה שצריך למעט וכל מרעין בישין באמצעות השמחה. לכאורה, דבריו הקדושים עוקרים את פשטות ההלכה, בבחינת 'מהפך פשטא', שהרי חז"ל חייבו למעט בשמחה, וכך נפסק להלכה (א"ח ס"י תקנ"א). וכיצד ניתן ליישב את שתי התחושות הסותרות, שמחה ואבלות, בכפיפה אחת.

שמחה ב'שבת חזון'

שבת זו, שלפני 'תשעה באב', מכונה בפי רבותינו הראשונים 'שבת של חזון' (עי' מרדכי על מס' תענית ס"י תרלה; וכן בהגהות אשרי פ"ב דתענית ואגודה ורוקם, וכן כתב המהר"ל, וכן נקרא בהלכה כמוצא בשו"ע א"ח תקנ"א, ב), על שם הפסוק הפותח את ההפטרה (ישעיהו א, ב): 'חזון ישעיהו בן אמוץ אשר חזה על יהודה וירושלים' וגו'. ותמיהה היא, מדוע נתייחדה שבת זו להיקרא על שם ההפטרה דוקא, שכן ראוי היה לכאורה לכנותה 'שבת של תשעת הימים' [בדומה ל'שבת חול המועד'], או לחילופין: 'שבת קודם תשעה באב', וכדומה.

מכאן נראה כי ענין מיוחד ישנו בקשר שבין שבת זו לביטוי 'חזון'. (ועי' צביאדו של הרה"ק ה'קדושת לוי' בפרשתנו על 'מגילת איכה' ד"ה ואומר אבד נחמי, וראה בהמשך).

יחוס נוסף נודע לשבת זו, בהיותה השבת שקודם יומא דהילולא של הרבי מלובלין, אשר נסתלק בעיצומו של יום תשעה באב שנת תקע"ה [יצויין כי בבית אבא זצ"ל נזכר תמיד שמו של רבינו 'הרבי מלובלין' בחדרת

ובתחנונים ומתוך חרדת הדין את הפסוק (שם מו, ז):
 'זמרו אלוקים זמרו וזמרו למלכנו זמרו', אע"פ שיש
 בו הוראה לשורר ולזמר לפני ה', הרי שהניגון הוא
 העיקר וקובע את הרגש והיחס למה שנאמר.

זהירות שלא תהפוך המעלה לחסרון

בדומה לכך הקשה הגה"ק האבני נזר^א זצ"ל
 (שם משמאל בפרשתן תרע"ט) על מנהג
 העולם בעת קריאת התורה בשבת זו, לומר
 פסוק 'איכה אשא לבדי' (דברים ח, יג) בניגון עצב,
 כמו במגילת 'איכה'. לכאורה, פסוק זה מראה
 על גדולת ישראל ולא על גלותם, וכפי דאיתא
 במדרש (ריש איכה רנ"ח): 'שלשה נתנבאו בלשון
 איכה; משה, ישעיה וירמיה וכו', משה ראה
 את ישראל בכבודם ושלוותם ואמר 'איכה
 אשא לבדי טרחכם'; ישעיה ראה אותם
 בפחזותם ואמר 'איכה היתה לזונה'; וירמיה
 ראה אותם בניוולם ואמר 'איכה ישבה בדד'.
 אם כן, מה טעם לקרוא פסוק זה בניגון של
 עצב (ועי' לנפש או"ח פתח, ט, ובקף הדינים, שם ס"ק מ"ה. אצל עי'
 שו"ת רדב"ז ח"ג סי' אלף ע', וכ"כ בצרכי יוסף ר"ס תקנ"ה, ע"ש).

ותירין בנו ה'שם משמאל^א זצ"ל (שם. ועי' גם
 בפר' סדר תרע"ג; ושם תרע"ט), על פי דברי
 המהר"ל (נ"ח ישראל פרק כה), ששאלו גוי אחד:
 מדוע מצוי פירוד לבבות בין בני ישראל?
 והשיב לו, כי ענין זה אינו נובע מחסרון, אלא
 דווקא מתוך מעלה, שכן בני ישראל הם
 שכליים, ואין דעתן של בני אדם שוות, וכל
 אחד עומד על דעתו. אך העיר על כך ה'שם
 משמאל^א, כי הלא פירוד הלבבות נחשב
 לחטא, ובית שני נחרב מחמת שנאת חנם
 ופירוד לבבות (יומא ט; גיטין מ), ואין לך חסרון

שמחה יתירה וזעקת הנפש

מענין לענין באותו ענין. יש לנו להעמיק
 בענין דומה, אשר מביא לידי
 ביטוי את הרגשת נפש האדם הישראלי
 בשבת קודש.

בלי"ל שבת אנו אומרים את פסוקי 'ושמרו',
 המסיימים במילים: 'וביום השביעי
 שבת וינפש' (שמות לא, י). על כך דרשו חז"ל (פ"ה
 טו; תענית כו): 'נשמה יתירה ניתנה בו באדם
 בערב שבת, במוצאי שבת נוטלין אותה ממנו,
 שנאמר: 'שבת וינפש', כיון ששבת וי אבדה
 נפש'. והדברים מעוררים קושיא ידועה (טו"ס א'
 פר' שמות; קדוש לוי פר' גא), הרי הכתוב עוסק בערב
 שבת, שאז שבת ה' מכל מלאכתו, ועל שום
 מה למדו מכאן חז"ל הלכה הנוגעת למוצאי
 שבת. על כך הוסיף ודייק הבע"ל שם טוב
 הקדוש זי"ע, שאת האנחה על אבדן הנשמה
 היתירה, את ה'וי אבדה נפש' היה צריך לומר
במוצאי שבת ולא עתה, וכפי שאומרים
 בקינות לתשעה באב שחל במוצאי שבת:
 'יהי נועם נשבת - במוצאי שבת'.

כן הקשה גם הרד"ק רבי פינחס מקוריין
 זצ"ל (אמרי פינחס ערך ב אות נא), והוסיף לשאול:
 מדוע מזמרים פסוק זה בניגון נאה, והרי היה
 ראוי לאומרו באנחה גדולה ובצער על אבדן
 הנפש נוכח אמר הגאון רבי צבי הירש קופשיץ
 ז"ל צא ולמד עד כמה הכל תלוי בניגון, שכן
 בקבלת שבת אומרים פסוק שתכנו כואב: 'ארבעים
 שנה אקוט בדור ואומר עם תועי לבב הם והם לא
 ידעו דרכי' (מל"ס נ"ה, י), והוא קאי על דור המדבר
 שלא זכו להיכנס לארץ, ובכל זאת אומרים זאת
 בניגון נאה ומתענגים בו. לעומת זאת, בראש
 השנה לפני התקיעות, אומרים כולם בככי

'כוכב' לאיש שיש בו מעלות מופלאות וכוחות מיוחדים, אך הוא אינו משתמש בהם כראוי, אלא בצורה בלתי מיושבת וסדורה. זוהי הכוונה גם כאן, היתה לישראל מעלה גדולה של שכליות ושל דעה עצמית, אך יש להשתמש בזה לרוחניות, בעסק התורה ובהעמקה במושכלות וכיוצא בזה.

זוהי כוונת משה רבינו שאמר לישראל: 'והנכם היום ככוכבי השמים לרוב' - 'לרוב' הן בכמות והן באיכות, כדברי המדרש, שיש להם ריבוי מעלות. אולם, לפעמים התנהגותם היא כ'כוכבים', משתמשים בכוחם ובודעתם לענייני טרחת ומריבות גשמיות ולא במקום הראוי, עד שהדבר מביא לידי שנאת חנם ופירוד הלבבות, המביא לחורבן האיום.

צער החורבן בנפש התלמיד חכם

עיקרון זה, של ניצול כוחות הנפש והעמדת התכונות המיוחדות לעבודת ה' כדבעי, הוא המפתח להבנתה של האבלות האמיתית. האבלות אינה רק רגש של צער על עצם החורבן אשר היה, אלא צריכה היא להיות בהסתכלות רחבה וכוללת, מתוך דעת וכוונה: להבין על מה להתאבל, לראות בעיקר את הגאולה והחזון הטמונים בזרעי החורבן, ולדעת כיצד לקחת את הכאב למקום של תפילה וכיסופין להתגלות השכינה.

מכאן נובעת קביעתם של הפוסקים שתלמיד חכם מתאבל יותר. אין הכוונה לכמות הדמעות, אלא לאיכות האבל; בזכות תורתו המרחיבה את דעתו, הוא מבין

גדול מזה. ואם כן איך יתכן שממעלה גדולה כזו יגיע חסרון גדול כזה.

אלא ביאר ה'שם משמואל' את כוונת דבריו, כי בוודאי יש בזה מעלה, אך החיסרון נובע מכך שהשתמשו במעלתם זו לעניינים חומריים, ולכן נמשכו מזה איבה ושנאה. ואילו היו משתמשים במעלתם לעניינים שכליים ורוחניים, לא היו נמשכים מכך כל אלה. אדרבה, אמרו חז"ל (קידושין ב) 'האב ובנו הרב ותלמידו שעוסקין בתורה בשער אחד, נעשים אויבים זה את זה, ואינם זוים משם עד שנעשים אוהבים זה את זה'. ומכל מקום, כל החיסרון נמשך מפאת המעלה שבהם.

לזה נתכוון משה רבינו באומרו (פסוק ע): 'ה' אלוקיכם הרבה אתכם', וזוהי מעלתם. ובמדרש דרש המקרא עוד יותר במעלתם של ישראל, ועל כן פסוק זה של 'איכה' אשא לבדי' עוסק בשלוותם ובמעלתם. אולם הם השתמשו במעלתם זו לטרחת, למשאות ולריבות, כלומר בדברים חומריים, וזה מה שגרם לכל הגלות. לכן, 'איכה' זה, המדבר בשלוותם, הוא עצמו נתהפך לפחזותם. משום כך, יש טעם לקרוא פסוק זה בניגון מגילת איכה המדבר בניווולם, שהרי כל החיסרון נמשך דווקא מפסוק זה.

אמנם כן, ה'שם משמואל' סתם ולא פירש לאיזה דברי המדרש כוונתו. ויש להטעים את דבריו לאור מה דאיתא במדרש (ד"ר פ, ב): 'למה ברך אותם ככוכבים, מה הכוכבים הללו מעלות על גבי מעלות, כך הן ישראל, מעלות על גבי מעלות וכו''. [בדרך מליצה יש לבאר בזה לשון העם, המכנים בכינוי

באמת יש לנו להתבונן היטיב ולחקור, כי לכאורה יקשה מדוע תלמידי חכמים 'ראויים להכיר יותר בחסרון המקדש', והלא התורה עצמה לא נפגעה בחורבן בית המקדש, ונשארה לנו תמימה, וכמו שאומרים בסליחות: 'העיר הקודש והמחוזות היו לשָמָה ולביזות, וכל מחמדיה טבועות וגנוזות, ואין לנו שיוור רק התורה הזאת'. לכאורה, אדרבא, היה מקום לומר שדווקא הם לא ירגישו כל כך בחסרון בית המקדש, כי התורה היא שעשועם וזאת נחמתם בעֲנִיִּים. וכן אמרו חז"ל בשלהי מסכת מנחות (ק"ב): 'תלמידי חכמים העסוקין בהלכות עבודה מעלה עליהם הכתוב כאילו נבנה מקדש בימיהם וכו', וכל העוסק בתורה אינו צריך לא עולה (ולא חטאת) ולא מנחה ולא אשם וכו' וכל העוסק בתורת חטאת כאילו הקריב חטאת' (ועי' תפא"ס פפרשמן ד"ה ה' אלקינו).

אלא שיש לומר על פי דברי הגמרא (תענית ד.) 'אמר רבא האי צורבא מרבנן דרתח - אורייתא הוא דקא מרתחא ליה, שנאמר: הלוא כה דברי כאש נאום ה'". וברש"י פירש: 'שיש לו רוחב לב מתוך תורתו ומִשֵּׁים ללבו יותר משאר בני אדם'. כלומר, שתלמיד חכם, בזכות מעלתו השכלית, לבו רחב ופתוח להבין דברים לעומקם.

ומכאן נשכיל להבין כי גם את עומק החורבן יכול לחוש ולהרגיש ביותר מי שהוא תלמיד חכם, ויש לו רוחב לב מתוך תורתו ומשֵׁים ללבו יותר משאר בני אדם'.

ומרגיש את גודל האבדה ואת מהות החסרון באופן עמוק ופנימי יותר.

את ההתגלמות החיה של אבלות מעין זו, זכיתי לראות אצל אבא מארי זצ"ל. על פניו ניכר ביום תשעה באב ממש בבחינת 'אבל יחיד', כמי שמתו מוטל לפניו, עדות חיה לעומק הצער של מי שלבו נפשו קשורים בקשר אמיץ עם קדושת הבית החרב.

ומדי דברי בו זכור אזכור, כד הוינא טליא, התלוויתי לצדו של אבא מארי זצ"ל בדרך לבית המדרש לאמירת 'קִינּוֹת' בליל תשעה באב. כאשר יצאנו מהבית, שמתִי לב שבכובע שעל ראשו היה 'קמט', והערתי: 'לאבא יש קנייטש בכובע'. בלי אומר ודברים, הנהן בראשו, כמי שאומר: 'ידעתי בני, ידעתי', והמשכנו ללכת בשתיקה קודרת של ליל תשעה באב.

באמצע הדרך, פנה אלי אבא מארי זצ"ל וגילה לי רז זה, ממנו הבינותי שעשה כן בכוונה מחמת צערו שהיה ללא נשוא, באמרו: שנינו (פסחים נד.) 'מקום שנהגו לעשות מלאכה בתשעה באב עושין, מקום שנהגו שלא לעשות מלאכה אין עושין, ובכל מקום תלמידי חכמים בטלים', והטעים באזני את דברי המאירי שם: כי תלמידי חכמים ראויים להכיר בחסרון ובחורבן בית המקדש יותר מן האחרים. וסיים ואמר, כמי שבא להצטרף על שאוחז עצמו כתלמיד חכם: הלא אמר שם במשנה: 'רבן שמעון בן גמליאל אומר לעולם יעשה אדם עצמו תלמיד חכם' [ולא אמרינן מיחזי כיוורא (רש"י)].

כדברי רש"י (נמנעית טט), שישים אל לבו יותר משאר בני אדם, ועל כן הוא מרגיש בשבת את צער השכינה וחורבן הבית. לכן, בכניסת השבת מיד אומרים 'וינפש', כי מרגיש הוא וי אבדה נפש. כפי שאמר הרה"ק מקוצק זצ"ל בלשונו הק': 'ווי געשריגן! דאס נפש איז דאך פארלוירן, וי אבדה נפש!' כי עתה מרגיש הוא באובדן נפשו הרגילה בכל שאר ימות השבוע, שאינה מתעלה כראוי ועסוקה היא בגשמיות.

הוסיף וביאר על כך הגדה"ח רבי שמואל יעקב רובינשטיין זצ"ל, הרב מפאריז, בספרו 'שארית מנחם', בשם חסידים שביארו דברי הרה"ק, כי זה עצמו ענין ה'נשמה יתירה', שזוכה לקבל ישוב הדעת וחכמה מתוך שמחת השבת, וממקום זה של שמחה והתרוממות הרוח, מתרחבים הרגש לבבו והשגתו, ופתאום הוא רואה עד כמה הוא רחוק מהתכלית, ומבטא זעקת נשמתו.

בדרך זו ממש ביאר הרה"ק רבי פינחס מקוריץ, (אמרי פנחס שער נ אהת נא) מדוע אומרים פסוקי 'וינפש' בליל שבת. שהרי אדם שהוא חולה לגמרי ל"ע אינו מרגיש בשום כאב, כי כל כולו כאב סבל ומדווה. אך אדם בריא, שרק אבר מסוים כואב לו, מיד כל איבריו מרגישים בכאב. והנמשל הוא האדם שבכל ימות החול נחשב 'חולה' בכל איברי נפשו, ואינו מרגיש כלל התעלות והתרוממות נפשו, אבל כאשר נכנס יום השבת, שמתחיל קצת להתרפא - מרגיש בכאב את גודל כובד חולי נפשו. ולכן: 'כיון ששבת', מיד כשמרגיש קדושת שבת, זועק: 'וי אבדה

לעיתים רואים ילד קטן שהתייתם רח"ל, או שאיבד איזה דבר חשוב, כגון שנחרב ביתו, וכמובן שהוא בוכה ומצטער מאוד על כך, יחד עם הוריו שגם הם בוכים על הצער הגדול. אבל ברור כי אינו מבין לעומק עד כמה גדול הוא הצער כשם שהוריו מבינים, ועד כמה עליו לבכות ולהתאבל. והרבה פעמים, הבכיה שלו היא על זוטות. כי לא באמת יבין עד היכן הוא ההפסד ומה גדול ועמוק חורבנו. כך גם בענין חורבן בית מקדשנו ותפארתנו, דוקא התלמיד חכם, שיש בו השגות גדולות, והתורה מגדלתו ומרוממתו על כל המעשים (אטע פ"ו מ"ב), וזוכה למדרגת 'רוחב לב' מתוך תורתו, 'ומשים ללבו יותר משאר בני אדם'. לפיכך, גם בצער החורבן, הוא מבין, משיג ומרגיש יותר משאר בני אדם.

השבת מביאה לרוחב לב

השתא דאתינא להכי, יש לומר שכן היא גם סגולת יום השבת, שהוא יומא דנשמתא, יומא דאורייתא (וזהו ס"ז דף ט"ז), כי השבת נועם הנשמות מסוגלת להביא את האדם להכרה זו, לבחינת 'רוחב לב'. והוא על ידי מתנת 'נשמה יתירה' שזוכה לקבל בערב שבת. וכפי שפירש רש"י (פסא ט"ו). מהותה של הנשמה היתירה: 'רוחב לב למנוחה ולשמחה, ולהיות פתוח לרוחה', [זכיתי לשמוע מפה קדשו של אבא מארי זצ"ל, שאביו האמרי אמת' זצ"ל הראה לו דיבור-רש"י זה עוד בילדותו, והיה חקוק על לוח לבו כל ימיו, וקרא על כך כלשון חז"ל (פולין מד): 'שמן וחמין שסכתני אמי בילדותי הם שעמדו לי בזקנותי'].

הרי ששבת קודש מביאה לאדם רוחב לב, כנאותו 'רוחב לב' שניתן לתלמידי חכמים

לפי דברי השם משמואל^א, דלעיל, יש להטעים עוד יותר, כי לכך דייקא ב'שבת חזון', בעיצומם של תשעת ימי האבלות הנוראים, מראים לכל אחד מאתנו במחזה ברור, שנראה גודל מעלתנו כ'כוכבים' של מעלה. לא רק בתורת נחמה וחיוזוק, אלא כדי שנדע להשתמש במעלות אלו כראוי לדברים הנכונים, ואז יוכל האב לתת בידינו המלבוש בשלישית, לנצח.

לפיכך צריך בשבת זו להיות בשמחה

גדולה (עי' עבודת ישראל פר' מסעי, וכן תפארת שלמה לשבת חזון ד"ה אלו: 'גודל מעלת יום השבת זמון הגלות וכו') בשמחה גדולה וכו' ר"ל שבת נעמק הנכח^א, ימי המצרים בין י"ז בתמוז למשעבד נאז המה 'עמק הנכח' ולא רק לך שבת יום השבת קודש ציני המצרים הוא יותר גדול מכל ימות השנה^א ועי' גם צפרשמן ד"ה ה' אלוקין), ועל ידי השמחה דווקא זוכים לקרב את הגאולה. וכפי המובא בספר 'מעגלי צדק' להרה"ק רבי מנחם מענדל פנט זצ"ל האדמו"ר מודענש, (צפרשמן) על הפסוק (א, מה) 'ותשובו ותבכו לפני ה' ולא שמע ה' בקולכם ולא האזין אליכם'. והקשו, הא אמרו חז"ל (ברכות לב; ועי' צ"מ נט.) 'שערי דמעה לא ננעלו?' ומבאר, כי בדור ההוא הבכיה שלהם לא היתה טובה, וגרמה להם כל החורבן, כדברי חז"ל (תענית כט; במדבר טו, כ) 'שבכו כל העדה כליל תשעה באב, אמר הקב"ה: אתם בכיתם בכיה של חנם אני אקבע לכם בכיה לדורות, ומאותה שעה נגזרה גזירה על בית המקדש שיחרב'. וכן הביא רש"י בריש מגילת איכה (א, ב) בפסוק 'בכו תבכה' (צפירוש השני): 'לילה של בכיית מרגלים בתשעה באב גרמה להם'. ולכך לא שמע ה' ולא האזין, שכן הכלל הוא 'אין קטיגור נעשה סניגור', ומאחר שהיה

נפש^א, שיודע ומרגיש מכאוביו וחליו. לכן אומרים זאת בניגון נאה, כי הוא סימן להכרת החולי ולהרגשה, וממילא הרי זה מקרב הבריות והרפואה.

כך אמר הרה"ק רבי מנחם מענדל האדמו"ר מליובאוויטש זצ"ל, שמצא בקונטרס דרושי החסיד הנודע רבי הלל הלוי מאליסוב ז"ל מעיר פאריטש [המכונה ר' הלל פאריטשער] מגדולי חסידי חב"ד [גלב"ע י"א באב תרכ"ד], ששמע מאביו רבי מאיר ז"ל, מעשה בהרה"ק רבי לוי יצחק מבארדיטשוב זי"ע, שהיה פעם אחת ב'שבת חזון' בעיר פראהין. וביאר שם מהו ענין 'חזון' בדרך משל: מעשה באב שהיה לו בן חביב ועשה לו מלבוש יקר, אבל הבן השובב לא השגיח והשתובב, וקרע את הבגד לקרעים. משראה אביו כן, תיקן לו מלבוש אחר, אבל גם אותו קרע לקרעים. החליט האב הפעם לעשות עבורו מלבוש שלישי, אך לא נתן לו את המלבוש, אלא גנוז אצלו, ורק בזמנים רחוקים ויודעים הראה לו את הבגד היפה ואמר לו: אם תתנהג בדרך הישר ותהיה ראוי לו - תזכה לקבל מלבוש זה ותוכל ללבוש אותו.

ב'שבת חזון' מראים מחזה הגאולה

בזה ביאר הרה"ק את ענין 'שבת חזון' - לשון מחזה, שמראין לכל אחד ואחד את בית המקדש דלעתיד לבוא מרחוק, בנוי ומשוכלל, מתוך אמירה כי אם נזכה במעשינו, נזכה לראותו בבניינו במהרה בימינו. ובשבת אפשר להשיג השגה זו, כי הוא מבין בשבת דבר זה, וצריך להכניס בלב געגועים ושאיפה לזכות לזה.

נוטריקון: 'אל תיקרי בכושרות אלא בכי ושירות'. כלומר, בזמן שצריך לבכות, ימי בין המצרים ותשעת הימים, צריך להרבות בשמחה ובשירים. שכן עצם הדבר שאנו מרגישים את צער החורבן, הרי זה סימן לתחילת הרפואה וזירוז הגאולה. ואף רמז נוסף יש בו לחודש מנחם אב, שכן אסירים בכושרות ר"ת 'אב'.

נמצאנו למדים, כי 'שבת חזון' הופכת את האבלות עצמה למנוף של התעלות. היא אינה באה למחוק את הצער, אלא לרומם אותו. מתוך 'רוחב הלב' שמשרה השבת, אנו זוכים להפוך את תחושת החסרון לתפילה, את הזכרון המר לחזון מתוק, ואת הריחוק – לגעגוע עז המקרב אותנו לבוראנו.

מה טוב ומה נעים לפי זה מה שאומרים בפיוט 'כל מקדש' בליל שבת: 'אוהבי ה' המחכים בבנין אריאל, ביום השבת שישו ושמחו מקמבלי מתן נחליאל'. אלה המחכים ומצפים לבנין בית המקדש, שמחים וששים בשבת, שכן בזכות השבת יכול כל אחד להשיג זאת, וביותר בזכות התורה הנקראת 'מתן נחליאל' זוכים לרוחב לב כתלמידי חכמים, להרגיש ולהבין את מעלת ישראל ואת חסרון בית המקדש. ומזה נלמד כיצד להכין עצמנו כראוי, בסדר ומרע ועשה טוב, כדי שנזכה בקרוב לבנין אריאל היא ציון וירושלים. ובאמת, גם 'בנין אריאל' נוטריקון 'אב', אלא שסדרו הפוך: 'בא'. כי אכן עולם הפוך הוא לאחר החורבן, ועל זה אנו מבקשים בקבלת שבת: 'מקדש מלך עיר מלוכה, קומי צאי מתוך ההפיכה רב לך שבת בעמק הבכא' נעי' תפארת שלמה לשבת חזון ימי

ביום בכיה של חנם כעוון, לכך לא הועיל הבכי יותר, וזה הדיוק בפסוק: 'ותשובו ותבכו' ששוב בכו בכיה נוספת, אחרי אותה הבכיה של חנם, ולכן לא הועילה להם.

לאור כל האמור, מתבארת כעת בעומקה כוונת קדשו של הרבי מלובלין זצ"ל, בפירוש מאמר 'משנכנס אב ממעטין בשמחה'. כלומר, אין הכוונה להחלפה פשוטה של שמחה בעצב, אלא לפינוי הלב מהתעסקות חיצונית, על מנת לאפשר את התגלותה של הרגשה פנימית ועמוקה. במרחב זה של 'רוחב לב', אשר 'שבת חזון' מעניקה, צער החורבן נחוה ככאב חד, מזוכך וחי. זוהי הרגשת החסרון המדויקת של מי שזוכה לראות את ה'חזון' – המחזה של שלמות הבית והקרבה, ודווקא מתוך כך חש בעוצמה גדולה את פער המציאות. אין זה צער של ריחוק, אלא צער של געגוע; צער של מי שידוע ומרגיש את גודל האבדה, ורואה את התמונה המלאה. כפי שהתבאר בענין תלמידי החכמים ש'משימים אל לבם'.

היכולת להרגיש צער כה עמוק, מתוך התרחבות הדעת, היא עצמה ראשית התיקון והגאולה. היא ההופכת את הבכיה מתלונה של 'בכיה לחינם' לתפילה זכה של בנים המשתוקקים לשוב לשולחן אביהם. וזהו הרמז הנפלא למעלתם של ישראל המתגלה ביום זה: לא ביטול הצער, כי אם העמקתו, עד שהוא עצמו הופך להיות הביטוי הטהור ביותר לקרבת אלוקים ולשער הגאולה.

בזה יבואר הכתוב (תהלים סט, י) 'מוציא אסירים בכושרות', ודרשו חז"ל (סנהדרין כג)

וכשם שהקב"ה מסדר את הכוכבים במשמרותיהם כרצונו, כך נזכה גם אנו, המשולים לכוכבים, לשוב על סדרנו ומכוננו: כהנים בעבודתם, לויים בשירם ובזמרם, וישראל במעמדם ובגויהם. וכשם שנתקיים בנו 'גולל אור מפני חושך', כך נזכה לסדר אותו 'חושך מפני אור', שיאיר לנו חושך הגלות, הדומה ללילה (שע"טו כו, יא וע"י רש"י), ויאיר באור הגאולה, אור חדש על ציון תאיר ונזכה כולנו לאורו במהרה בימינו, אמן.

המצרים בין י"ז בתמוז לתשעה באב, המה עמק הבכא, ואז רב לך שבת, יום השבת קודש בימי המצרים הוא יותר גדול מכל ימות השנה^[1], אנו מצפים כי יתהפכו הימים לששון ולשמחה, כדברי הנביא (זכריה ט, יט): 'כה אמר ה' צבאות צום הרביעי וצום החמישי וצום השביעי וצום העשירי יהיה לבית יהודה לששון ולשמחה ולמועדים טובים והאמת והשלום אהבו', עדי נזכה שיתקיים בנו מקרא שכתוב: **בא** יבוא ברנה נושא אלומותיו, במהרה בימינו אמן.

ליל ש"ק פרשת ואתחנן 'שבת נחמו' תשפ"ד

ממידת 'עין טובה' באה ראשית צמיחת גאולתנו

האחד 'בדמעה' - לבכות במר נפשו ודמעות עיניו. והשני 'ברנה' - לעבוד ה' בשמחה ושירים וזמירות, מלשון (שעיה כה, ה) 'זמיר עריצים', שקוצר הקליפות, כזומר כרם על ידי זמירות'.

מוציאים אנו כי בנין ירושלים נמשלת לצמיחה וזריעה, כמו שאנו אומרים בתפילה: 'מצמיח ישועות' וכן בנוסח הברכה בשמונה-עשרה: 'את צמח דוד עבדך מהרה תצמיח וכו' וחזתמים בברכה: 'מצמיח קרן ישועה' לשון של צמיחה. וכן אמר ישעיהו על בוא הגאולה (סא, יא) 'כי כארץ תוציא צמחה וכגנה זרועיה תצמיח כן ה' אלוקים יצמיח צדקה ותהלה'.

ובכמו בכל שדה ובכל זריעה כאשר חפצים אנו שהזריעה תצליח והצמיחה תהא טובה וראויה - צריך לנכש היטיב ולהסיר הקוצים המפריעים לצמיחה, כמו כן בגאולה במהרה בימינו שנקטו גם בה לשון 'צמיחה', הוא הדין, אחר שזרענו בדמעותינו והשקינו את הזריעה בבכי בימים אלו, ככתוב (תהלים פ, ו) 'תִּשְׁקֶמּוּ בדמעות שלישי', עתה מוטלת עלינו המלאכה לנכש את הקוצים המפריעים

ניכוש הקוצים מסייע לצמיחה
הגה"צ רבי יהושע סג"ל דייטש זצ"ל רב שכונת קטמון בירושלים סיפר כי בצעירותו היה בראש השנה ויום הכיפורים בצל רבו הרה"ק ה'אהבת ישראל' מויוזניץ זצ"ל בחצרו בעיר גרוסווארדיין, ולאחר יום כיפור נכנס לקבל ברכת פרידה, אך ה'אהבת ישראל' ביקש ממנו להישאר גם לסוכות ושמחת תורה באמור לו: 'בחור'ל! היית איתנו כאשר בכינו, הִיָּה נא איתנו גם כאשר אנו שמחים'.

גם אנו, השבוע הזה ישכנו גם בכינו על צרת החורבן, אך עתה יחד כולנו מתאחדים ומתחזקים בנחמת ציון לשמוע את דבר ה' לאמר (שעיהו מ, ב) 'נחמו נחמו עמי', ולחשב מעשינו כדי להחיש את בוא הגאולה השלמה.

ואכן שני הדרכים הללו נמצאים בעבודת ה': באופן של בכי ותחנונים ויש על ידי שמחה, כפי שאמר הגה"ק ה'חתם סופר' זצ"ל (דרכות לו' אב תק"ף): 'שמעתי מפי קדוש מורי הפלאה זצ"ל, פירוש (תהלים קט, ה) 'הזורעים בדמעה ברנה יקצורו'. שיש שני תיקונים,

הסעודה בידו, העמידו והוציאו משם. וכיון שישבו שם רבנן ולא מחו על כבודו, הלך והלשין אצל המלך ואמר לו: 'מרדו בך יהודאי', וכשביקש המלך הוכחה לכך אמר לו: שלח עימי קרבן להקריב בבית המקדש ותראה האם הם יקריבו את הקרבן. 'שדר בידיה עגלא תלתא. בהדי דקאתי, שדא ביה מומא בניב שפתים ואמרי לה בדוקין שבעין, דוכתא דלדין הוה מומא ולדידהו לאו מומא הוה', ותחילה רצו להקריבו אבל רבי זכריה בן אבקולס לא נתן להם וגם לא להרוג את 'בר קמצא', וזו הסיבה שעל ידה התגלגלה צרת חורבן בית מקדשנו.

לשון הרע מחסרון אמונה

לְשׁוֹן הָרַע שנייין בה, נגלה, כיצד כל פרט במעשה מרמז על חטא לשון הרע ושנאת חנם: ראשית, 'עגלא תלתא' מרמז על 'לשון הרע' שעליה אמרו חז"ל (ערכין טו) 'במערכא אמרי לשון תליתאי קטיל תליתאי, הורג למספרו ולמקבלו ולאומרו', ולכך היתה זו עגלה, רמז לחטא העגל, שחטא לשון הרע שקול כנגד עבירות החמורות, בזה הביע את כאבו המר על מה שעשו לו כאשר ביישו אותו וגירושהו מתוך שנאת חנם מבלי שאיש ימחה על המעשה ויגן על כבודו.

לְשׁוֹן הָרַע הטיל מום 'בניב שפתים ואמרי לה בדוקין שבעין', לרמז על כך שהפגם שלהם אף הוא נעשה בניב שפתים שביישו אותו, וגם בעין, שהביטו עליו בעין רעה שבעניינים אלה הנוהג כן סבור שלא עשה שום רע, ולכל היותר הלך רכיל על חברו או נהג עמו בעין רעה, ואין רואה במעשיו

לתיקון הגלות, כדכתיב (ירמיהו ד, ג) 'כה אמר ה' נירו לכם ניר ואל תזרעו אל קוצים' וברש"י שם: 'הווי למידין מעובדי אדמה וכו' להמית שרשי העשבים שלא תהא מעלה קוצים בעת הזרע בחורף, אף אתם הטיבו מעשיכם' וכו' וכן פירשו בתוספות (פסחים קז: ד"ה נירו) 'שכל זמן שהקוצים בתוכה – אינה מועלת וזרעתה כלום'.

ואם ברצוננו לדעת מה הם הקוצים שעלינו להכרית, כבר גילו לנו חז"ל (יומא טז:) 'מקדש ראשון מפני מה חרב מפני שלשה דברים שהיו בו עבודה זרה וגלוי עריות ושפיכות דמים וכו' אבל מקדש שני שהיו עוסקין בתורה ובמצות וגמילות חסדים מפני מה חרב, מפני שהיתה בו שנאת חנם, ללמדך ששקולה שנאת חנם כנגד שלש עבירות עבודה זרה גלוי עריות ושפיכות דמים', ושנאת חנם מעכבת.

אך יש מקום להתבונן מפני מה היא מכונה 'שנאת חנם', הלא כל אחד מאתנו בוודאי אינו חשוד כמי ששונא את זולתו חס וחלילה. נאה, ולכן עלינו להבין מה יש לתקן בענין זה.

הבה נתבונן ונעמיק בסוגיית החורבן, כמו שלימדנו חז"ל (גיטין נה) 'אקמצא ובר קמצא חרוב ירושלים' ודברי חז"ל ידועים שהיה יהודי שעשה סעודה והיה לו אוהב בשם 'קמצא' ושונא בשם 'בר קמצא' נאב ובנו (פי' מהרש"ב) ואמר לשמשו שיזמין את 'קמצא' ובטעות הביא את שונאו 'בר קמצא', וכשראה בעל הסעודה שהוא הגיע, דרש ממנו לצאת וכמה שהתחנן לפניו לא נעתר לו ואחז בעל

דתן ואבירים (שמות ב' יג) שכאשר ראה משה רבינו: 'והנה שני אנשים עברים נצים' כתב רש"י: 'דתן ואבירים הם שהותירו מן המן, ולכאורה והלא קופה של שרצים רבה היתה על ראשי שני אלה, ומדוע הזכיר רש"י כאן עונם העתידי שהותירו מן המן ולא שמעו לקול משה במדבר, אלא היינו טעמא דמריבה והיינו טעמא דהותרת המן, בשניהם לא האמינו בה' והיה להם חסרון אמונה וביטחון כי ה' יתברך הוא הזן והוא הנותן לכל אחד את כל צרכו בכל יום ובכל עת ובכל שעה, ולכך רבו ביניהם במצרים, ולכך הותירו מן המן, כי לא האמינו בה' המחיה אותם.

זה גם הענין בחטא בית שני, שחטאם היה נסתר ו'לא נתגלה עונם' כמאמר חז"ל, כיון שהיה זה טמון במעמקי לבבם, שנאת חנם שנבעה מחוסר אמונה וביטחון, ולכך כל אחד קינא במה שיש לחברו, וממילא היה זה שקול כחטא הנורא של עבודה זרה.

חמדת הממון מוצר עבודה זרה

והדבר נוגע לנו הלכה למעשה, כי אמנם אמרו חז"ל (יומא סט:) שביטלו את היצר הרע של עבודה זרה, אבל גילו לנו הצדיקים, כי המירו את היצר הרע של עבודה זרה ליצרא דממון, וכמו שכתב הגה"ק רבי **אליעזר מליזענסק זצ"ל** (נפ' תרע"ט) שנסוף ספר נועם אלימלך: 'ושמעתי מגדול אחד שאמר זה היצר הרע של עבודה זרה אנשי כנסת הגדולה הרגו אותו, זהו תמיהה גדולה האיך אפשר להרוג המלאך שהוא גוף נקי וזך ורוחני, אלא רק שהעבירו מאומנתו ראשונה, אם כן מה הוא אומנתו עתה, הלא כל מלאך נברא לאיזה

הנלוזים חסרון או מום, אבל כשהדבר נעשה לו הוא מתקומם. ולכך אמרו שם: 'דוכתא דלדידן הוה מומא ולדידהו לאו מומא הוא' כי הם ה'קוצים' העוקצים ודוקרים את הזולת ומעכבים את הגאולה, ואילו היינו מנכשים ומתקנים עניינים אלו היינו מחישים מהרה את צמיחת קרן ישועתנו.

ובהא דשלח הקיסר 'עגלא', רמז וסימן איכא בו לחטא העגל שעדיין נפקד עלינו עוון זה, ובעוד שבית ראשון נחרב על עוון עבודה זרה, בית שני נחרב בעוון שנאת חנם, כי שקולים המה אהרדי, ותלויים זה בזה. כשם שבחטא העגל פגמו באמונה, וחטאו בעבודה זרה, כך גם כל ענין קנאה ושנאת איש את רעהו נובע ונשרש מחסרון.

לכך גם נחשבת 'שנאת חנם' מרידה ח"ו כלפי שמיא, כי כשהאדם שונא את חברו ומביט עליו בעין רעה ולא בעין טובה ומקנאה קנאה עזה במה שחברו הצליח, הרי זה נובע בראש ובראשונה מחסרון אמונה בה' הזן ומפרנס כל באי עולם, ואם הוא רואה את חברו מצליח ועינו צרה בהצלחת חברו, מן הסתם צריך להתחזק באמונה וביטחון בה' כפי שאמרו חז"ל (יומא נא:) 'ומשלך יתנו לך' כלומר לא משלהם הוא מתנה, אלא מזונות קצובים לך מן השמים' (רש"י) **אין אדם נוגע במוכן להבירו ואין מלכות נוגעת בחברתה** אפילו כמלא נימא. ובאמת שנאה זו על חנם היא, כי לא יכול איש להזיקו או ליטול ממנו את שלו, אם לא בגזירת שמים.

כך מבאר הרה"ג רבי יוסף פאצ'אנאווסקי ז"ל בספרו 'פרדס יוסף' מה שאירע אצל

גם כן להתעשר כמוהו, ובפרט שאינו יודע מה שמתחולל אצל חברו וחושב ומדמה כי חברו השיג עשרו וקצר הצלחתו בניקל והוא עובד קשה מבוקר עד ערב, ומקנא בחלקו, ואינו יודע כלל מה שאצל חברו באמת, והם הם הקוצים המדוברים העומדים בדרכו להצמיח לו ישועה ושלוות הנפש, ועומדים בדרך להפריע גם לזרז את ישועת וגאולת כלל ישראל.

ואמנם על זה אמרו בגמרא שם: 'דלא מיגרי ביה לאיניש בקריבתה', כי בדרך כלל האדם אינו מתגרה ואינו מקנא בהצלחת קרוביו ואפילו כשמתעשרים, וכפי שאמרו (סנהדרין קס): 'בכל אדם מתקנא חוץ מבנו ותלמידו' כי גם בדרך הטבע הקרובים מרוויחים מזה, אך אצל אחרים עינו צרה עד מאוד, ועל זה יש לעמול.

ממעם זה נקראת מדה זו: 'עין טובה' אע"פ שבדרך כלל הדבר מתפרסם על ידי שמגיעה שמועה מפה לאוזן שהלה התעשר וכיוצא בזה, בכל זאת תלו זאת בעין, להורות לאדם שייטיב ראייתו ויסתכל על הזולת בעין טובה, גם להעלים מעשים שאינם טובים וחסרונות וגם לשמוח בהצלחתו. וכשם שאין אדם רואה חיסרון בבנו או בקרובו ואוהבו ולא יעזור גם אם ישכנעו אותו כי בנו עשה שלא כהוגן, תמיד ימצא עליו כף זכות ולימוד זכות, ותמיד יביט על מעשיהם בעין טובה, כמו כן צריך לנהוג גם בכל אחד מישראל, שכל ישראל אחים וקרובים הם, ועל ידי לימוד זכות אהדי, יקרבו את הגאולה ברחמים.

שליחות, אלא שנותנין לו אומנות הממון בלבד בני אדם ברדיפת ממון ועושר, שזהו קרוב לעבודה זרה בעונותינו הרבים, והוא מפורש בדברי הרא"ש ז"ל (ל"א פ"א ט"ז): 'אל תשים זהב כסלך כי זאת תחילת עבודה זרה'.

והדבר כבר מוזכר ב'ספר החיים' (ל"א) המהר"ל, חיים טובים פ"ה) לבאר המשך דברי הגמרא שם שרצו לבטל גם יצרא דעבירה אבל כיון שלא ידעו מה לעשות כיון שאי אפשר לעולם בלי זה, לכך 'כחלינהו לעיניה ושבוקהו', כלומר שאיבדו ממנו כח הראיה קצת [ובאמת היצר מלא עיניים ולא שייך לאבד ממנו כל הראיה אלא מקצת] 'ואהני, דלא מיגרי ביה לאיניש בקריבתה', כלומר שהועילו שהאדם אינו מתגרה בקרובותיו, ומבאר הכוונה ליצר הממון שהכסף מסמא את עיניו וטורדו 'כי עכשיו ספו תמו העבודות הזרות אשר היו מימי קדם וכו' וחדשים מקרוב באו, כגון עבודת הכסף והזהב, שגם הוא בכלל עבודה זרה יחשב וכו' וכל עוד שלא עבר ובטל הזע"ם [ר"ת: זנות, עבודה זרה, ממון] יתעכבו עקבות רגלי המשיח, וכפי שביאר יותר בספר 'ערך ש"י' (ערכין ל"ב) שהרדיפה אחר הממון מראה שהאדם אינו מאמין שהכל מאת ה' (וכן מובא בספר 'דגש לפי להרכ חיד"א ז"ל, מערכת ז' פ"א ו' וכן כתב בספרו דברים אחרים (דרכי ח' לשבת זכור דקל"ב ע"ב ד"ה עוד רמזות)) הרי לנו כי כאשר האדם מתבלבל ברדיפה אחר הממון הוא אבק דעבודה זרה.

אזו אלא אף זו, יצר חמדת הממון היא זו המפריעה לאדם לתקן גם ענייני בין אדם לחברו, כיון שמקנא בחברו שמצליח ורוצה

והמה בקשו חשבונות רבים

ויעוד יש לומר כי לא רק מריבה יש למנוע בין איש לרעהו, אלא לפעמים תחת כסות של 'אחדות' יכולה גם לפרוץ מריבה גדולה, אם מתאחדים כדי לנצח ולרוב עם פלוני ולהכניעו (עי' רש"י בראשית לו, לה וכן במדבר כג, ד).

דיוק נפלא דייק המהר"ל (נ"ח ישראל פרק ה) בסוגיה זו ד'קמצא ובר קמצא' והקשה: 'מה עשה קמצא, מה פשעו ומה חטאו שאמרו: 'קמצא ובר קמצא חרב ירושלים' [שהרי קמצא היה ידידו דההוא גברא], אלא שהיתה באותו הדור שנאת חנם ומחלוקת, ודרך האדם שיש בו שנאת חנם, שיקח לו אוהב לחלוק עם אחר ששונא לו, וזה היה כאן, שהיה רחמיה קמצא. וזאת האהבה עצמה - היא באמת חילוק ופירוד ומחלוקת כמו השנאה, כי על ידי זה נעשה מחלוקת וכו', שאין התקשרות זה רק כדי לחלוק על אחרים. ומפני זה נחרבה ירושלים עיר הקודש, המאחד את ישראל'.

ויעד כמה דבריו מוכרים לנו, לדאבון לב, מחיי היום יום. עדיין שטן זה מרקד בינינו רחמנא ליצלן, ופעמים רבות מה שקרוי בלשונו 'אחדות' היא למעשה כסות של 'שנאת חנם' מובהקת, כאשר פלוני עושה יד אחת עם חבריו וסיעת מרחמוהי כדי לנגח אחרים שאינם שייכים לחבורתו וכדומה, והכל באיצטלא של אחדות. כפי המסופר על אדם שקרא מודעה הקוראת ל'כינוס של אחדות' באחד המקומות, עמד ושאל: נגד מי מכוונת האחדות הזו... ואין להאריך בדברים המצערים לאבינו שבשמים, ודבר שפתים אך למותר.

על פי זה נבין, בדרך צחות כואבת, מדוע בלישנא דגמרא נקטו שאמר בעל הסעודה לבר קמצא בלשון נסתור: 'מכדי ההוא גברא בעל דבבא דההוא גברא הוא', ולא אמר לו כלשון בני אדם: את בעל דבבא ידידי. אלא שרמז לו על חשבון נסתור, חשבונות והתחשבונות כדרך העולם שאם פלוני הוא שונאו של פלוני ואתה אוהבו הרי ממילא אני השונא שלך וכיוצא בזה, וכמה צריך לעמול לאחד הלבבות באמת ושלא לעשות 'אחדות' שהיא בעצם 'מחלוקת'.

הלל כך דרש והתחנן כ"ק אדמו"ר ה'פני מנחם' זצ"ל במכתבו האחרון שפרסם סמוך להסתלקותו, ביום י"ב אדר תשנ"ו: 'עת צרה היא ליעקב, אשר יגורנו והזהרנו בא, נעזוב את כל החשבונות וההתחשבונות בינינו וכו' נעקור את שנאת ישראל אשר בתוכנו, נרבה במידת חסד וטוב וכו' ונקרא כולנו לצור ישראל ב"ה הנפרע לנו מצרינו הא-ל המושיע'. באמת אמרו, החשבונות הם חצי צרה, אבל ההתחשבונות הקטנונית מכלה כל חלקה טובה.

ולכך נקראת מדה זו 'עין טובה' שיש להביט זה על זה בעין טובה, עין של חסד ואהבת ישראל, עין של פרגון והנאה בהצלחת הזולת, שהרי הקנאה היא מחלה איומה המקלקלת את השורה ואת חיי האדם.

על גנות הקנאה הכבירו בספרים מילין כדרבנות עד כמה המקנא באחרים - הוא מפסיד תחילה. משל נורא הובא בענין זה בספר 'ארחות צדיקים' (שער הקנאה) מעשה במלך שפגש בשני אנשים, האחד היה חמדן

האדם רואה אלא נגעי 'אחרים'. מכאן הוראה יוצאת, להתחיל קודם כל לתקן אצל עצמו, שיהא הוא עצמו מגלה עין טובה כלפי אחרים, וממילא כל העם באחרונה יהיו גם להם עיניים טובות בשלמות.

לתקן עצמו תחילה

כך פירש הרה"ק ה'אהבת שלום' מקוסוב זצ"ל (וישנ"ד"ה א"י את אחי) את הפסוק (בראשית לו, טו) "את אחי אנכי מבקש" שכל אדם ראוי לו לפשפש במעשיו ולומר מה שאני צריך לבקש אחי ורעי, אין זה כי אם 'אנכי מבקש' אני בעצמי הגורם ואין שום מניעה מהזולת, כלומר שכל אחד יתחיל תחילה לתקן את עצמו ואת מידותיו הטובות, ובכך ישפיע על כולם ועל אחרים.

ומה נפלאו דבריו של רבנו יונה בפרקי אבות (פ"ב מ"ג) 'ר' יוסי אומר שכן טוב, שיהא הוא בעצמו טוב אל כל שכניו, ואחר היותו אוהב נאמן לחמשה בני אדם או לשמונה, קרוב אליו הדבר לאהוב את כל באי עולם, ונמצא מאושר בכל המדות הטובות'.

מדה נפלאה זו למדנו מאבי אבא, זקני הרה"ק ה'אמרי אמת' זצ"ל רצה וחשק מאוד לעלות לארץ ישראל, וכבר בשנת תרע"ג עוד לפני המלחמה, כאשר הרופאים שלחו אותו לעיירת מרפא בצרפת בסמוך לאיטליה, שמח מאוד כי משם קל מאוד להפליג ולעלות לארץ ישראל, אך כאשר שמע על כך גיסו הרה"ק הרב מבענדין זצ"ל דיבר על ליבו שלא יסע לארץ ישראל, וכן הרה"ק הריי"צ מ'ויבאוויטש' זצ"ל השפיע עליו שלא יסע, ואכן באותה שנה לא נסע ה'אמרי אמת' ארצה, וכעבור שנה פרצה מלחמת העולם הראשונה והתכנית נגזזה ממילא.

גדול והשני היה לקוי במידת הקנאה בחברו, ואמר להם המלך: אני רוצה לתת לכם מתנה, אחד מכם ישאל כל מה שהוא רוצה ואני אתן לו, אבל לחברו אני אתן מתנה זו בכפלים. כעת שניהם היו ב'בעיה' בגלל מידותיהם המגוננות: המקנא לא רצה לבקש ראשון כי קינא שחברו יקבל כפלים, וגם החמדן הגדול לא רצה לבקש ראשון כי הוא חמד את המנה הכפולה לעצמו. לבסוף ביקש הקנאי למלך בקשה נוראה, שהמלך ינקר לו עין אחת, וכך ינקר המלך לחברו את שתי עיניו, רח"ל.

על פי משל זה נוכל להבין מדוע אמרו חז"ל: 'עין טובה' בלשון יחיד ולא עיניים טובות בלשון רבים, אלא יש לומר בדרך הלצה שכל אחד ישמח שיש לו 'עין טובה' ואל תהא עינו צרה בשתי עיניו של חברו ויותירם לו שתי עיניים בריאות ושלמות... וחלק מאותה עבודה היא שכל אחד יתקן תחילה עצמו ויקשט מידותיו תחילה, שהרי בדרך העולם היא שמוצא חסרונות בחברו ואילו הוא מתוקן ומקובל וטוב ויפה, ועל כן עבודת המידות צריכה להתחיל תחילה באדם עצמו.

יתכן עוד, שלכן נקטו בלשון יחיד, רמז להוראת חז"ל 'קשט עצמך תחילה' שכל אחד יתקן תחילה את מידותיו, ולא כמנהג בני אדם לבקש לתקן העיניים של זולתו, של כל העם, שיהיו להם עיניים טובות. וכבר המליצו גדולי הדורות (עי' מדרש שמואל א' פ"א מ"ג, מדברי המאירי; פלג יוסף, ערך חוסר; חולדות יעקב יוסף פ"א נ"ג; ועוד) על דברי חז"ל במשנה (נגעים פ"ג מ"ה) 'כל הנגעים אדם רואה, חוץ מנגעי עצמו, רבי מאיר אומר, אף לא נגעי קרוביו', שאת חסרונותיו ונגעיו שעליו לתקן בקושי

שמיא שלא כמו שהיה אצל המרגלים, הוא מבטיח ומקבל על עצמו לראות רק את טובת הארץ, את המעלות שיש בה בלבד, ואמר לו הקב"ה (שם טו): 'עלה ראש הפסגה ושא עיניך וגו' וראה בעיניך' בלשון רבים וכפי שפירש רש"י: 'ביקשת ממני 'ואראה את הארץ הטובה', אני מראה לך את כולה שנאמר ויראהו ה' את כל הארץ, וכוונת הדברים שאין בארץ ישראל דברים טובים ושאינם טובים אלא כל הארץ כולה טובה ורחבה ודשנה ומלאה בטוב, והכל בה טוב ויפה, ואם מביטים בעין טובה - רואים בעליל כמה הארץ טובה מאוד מאוד.

'בין אדם לחבירו' דורש התאמצות

וכשם שעלינו להביט בשני עינינו מבט לטובה על הארץ הטובה, כך עלינו להביט ברחמים ובחסד טוב גם על הזולת, לראות בהם תמיד מעלות טובות ולא חסרונם, ואע"פ שאין זה מלאכה קלה שבמקדש, ופעמים רבות יש להתאמץ ולמצוא מעלות טובות בזולת, אבל זו העבודה וזו המטלה.

כך פירש כ"ק האדמו"ר מבויאן ש"יט"א כי על כל אחת מהלוחות כתובות היו חמשה דברות, על לוח אחד אלה שעסקו במצוות 'בין אדם למקום' ועל השני היה כתוב חמשה דברות האחרונות שעסקו במצוות בין אדם לחבירו. בעוד שחמשה הראשונות יש בהם פסוקים ארוכים ותיבות הרבה, הרי שבמצוות בין אדם לחבירו נקטו בלשון קצרה: לא תרצח, לא תגנוב, ונאמר בקוצר מילים מצומצמים.

בחורף שנת תרפ"א הגיע זקני לעיר ווארשא לבית חתנו הרה"ח ר' איטשע מאיר לעיניו ז"ל וסיפר לו כי ברצונו לחגוג את הפסח הקרוב בארץ ישראל, והוסיף כי אם לא ירשו לו ויעמדו בדרכו הוא יחגוג את הפסח בקושטא היא איסטנבול... ושאל ר' איטשע מאיר מי עומד בדרכו של הרבי, וסיפר לו כי לפני שנים כשרצה האמרי אמת לנסוע - היה זה אביו של ר' איטשע מאיר, הלא הוא הרב מבענדין זצ"ל, שלא נתן לו. כשמוע את הדברים הרים מיד טלפון לאביו בנוכחות ה'אמרי אמת' זצ"ל, ושאל את אביו עם כל הכבוד הראוי מה טעם לא אבה שהרבי יסע לארץ ישראל, ויען הרב מבענדין שהרי בארץ ישנם אינשי דלא מעלי, ציונים וחלוצים הרחוקים מתורה ומצוות, וכאשר הרבי יווכח במו עיניו ידבר קשות ורעות על יושבי הארץ, והרי זה בכלל 'מוציא דיבת הארץ'...

נענה ה'אמרי אמת' זצ"ל וקרא: 'אמור לאבין כי אל לו לחשוש מכך, אפקח עליהם רק עין טובה ואפתח אוזן טובה בלבד לראות ולשמוע רק דברים טובים וערבים על הארץ ועל יושביה....' ואכן יצא לדרכו, כאשר גם הרב מבענדין זצ"ל רצה להצטרף אליו, אך לא אסתייעא מילתא ורק כעבור שלש שנים, בשנת תרפ"ד, הגיע לארץ, בנסיעה השנייה של ה'אמרי אמת' זצ"ל, ואכן זאת היתה מידתו של זקני זצ"ל תמיד ועליה הרבה לדבר ולהטיף (עי' אמרי אמת נאמרים תרס"ה ונמאמרו לר"ה תרע"ד)

ייתכן לפרש כי זה מה שאמר משה רבינו בתפילתו (דברים ג, כט): 'אעברה נא ואראה את הארץ הטובה', שהבטיח כלפי

אדם לחבירו הוא חמור יותר ויש עליו לעבוד עליו, ולכן נכתבו על הלוחות באותיות גדולות יותר.

באותיות 'קידוש לבנה'

בדרך הלצה יש להוסיף כי היה נהוג לקרוא לאותיות שנדפסו בספר – גדולות מהרגיל: 'אותיות קידוש לבנה', ניש שהביאו טעם הדבר כי בשנים קדמוניות נהגו להדפיס 'סדר קידוש לבנה' באותיות גדולות על לוח גדול ברחובה על עיר (א' נמרוס), כדי שיהיה קל לקרוא בחוץ כשחשוך, וזוה נולד ביטוי זה] ואפשר להטעים הדבר ברמז נאה ומקובל שכן 'קידוש לבנה' מרמז על כך שיש לכבד את הזולת ולהשקיט את יצר הקנאה והשנאה, דהרי איתא בגמרא (סו"א ב) 'אמרה ירח לפני הקב"ה, רבש"ע, אפשר לשני מלכים שישתמשו בכתר אחד, אמר לה לבי ומעמי את עצמך' וכו' בעוד שהחמה כביכול לא היה לה כל חשש וכדאיתא בגמרא (ר"ה ב) 'מאי דכתיב המשל ופחד עמו עושה שלום במרומיו, מעולם לא ראתה חמה פגימתה של לבנה וכו' הרי שהשמש לא ראתה חסרונה של הזולת, אבל הירח, ממנה אנו לומדים, לתקן הדבר של ראייה טובה, ואע"פ שאמר הירח דבר הגון וכדאיתא שם בגמרא, בכל זאת צריך ללמוד ממנה להיות בעלי 'עין טובה'.

ולכך אפשר לומר בדרך צחות, נקראו אותיות גדולות 'קידוש לבנה', על שם האותיות הגדולות של מצוות בין אדם לחבירו שהיו על הלוחות כדאמרן, וטעם שלהם הוא כעין הענין הנלמד ממצות 'קידוש לבנה' שיש להתחזק באחדות וכבוד חברו.

מתוך הכתובים למדו חז"ל (שם קד.) כי הלוחות היו מעשה אבן שהכתוב בה חקוק משני העברים, וכל אות היתה בעצם חור מופלש באבן, ולכן מ"ם וסמ"ך שבלוחות בנס היו עומדין. ולפי זה, בלוח הראשון היתה יותר חקיקה ונותר פחות אבן מסביב האותיות שכן היו בהם פסוקים ארוכים, ואילו בלוח השני, היתה חקיקה מועטת ונותר בה שטח של אבן, כי אכן רמז יש בו כי במצוות בין אדם לחבירו הקושי הוא רב יותר, יש שם יותר קושי כאבן המכביד על לב האדם לקבל את הזולת ולכבדו, וזו העבודה, לעמול ולחקוק על לוח לבבנו אהבת ישראל.

ובאמת מצאנו כן בדבריו ש"ה הגה"ק רבי משה מטראני זצ"ל המכונה 'המבי"ט', בספרו 'בית אלוקים' (שער היסודות פ"ג) כי חמשה דברות האחרונים היו קצרים הרבה מן הראשונים, וישאר בלוח השני מקום פנוי, בהיותו שווה בשיעור ובגודל לראשון, והוא מחדש שם, כי לכן 'נצטרך לומר כי היתה חקיקת וחריתת החמשה דברות האחרונים שבלוח השני – גדולה מחקיקת וחריתת ש"ה לוח האחד, חקיקה גסה, מכילה בחמשת דברות האחרונים הקצרים כל השיעור שמכיל בדברות הראשונים הארוכים כדי שיהיה נקרא, כלומר שאותיות בלוח השני, היו גדולות הרבה יותר מבלוח הראשון.

ומבאר שם טעם הדבר: 'ונראה יותר מה שהוזהרנו בינינו לבינינו, שיצר האדם רע מנעוריו לתאוותם ממה שהוא בינינו לבינו ית' שאין היצר מקטרע עליו על כך, כי אכן היצר של שנאת חנם ושל בין

יתקנו עצמם בחודשי תמוז ואב, חודשי העיניים, על ידי זה 'תהיינה לנשים', יזכו להמשיך עליהם הצלחה וברכה בחודש אלול, מזל בתולה. ועוד רמז יש 'בנות' ראשי תיבות: חנם נמכרתם ולא בכסף תגאלו (לשון הכתוב נשעיתו נב, ג) שעל ידי זה יזכו לקרב את הגאולה ויבנה בית מקדשנו ותפארתנו במהרה בימינו.

ו'פ'י מה שהקדמנו, נוכל להוסיף עוד קומה על דבריו הקדושים, שהכתוב 'טוב בעיניהם' מרמז על מדה טובה בעיניים, שהאדם מגלה עין טובה בחברו, הקב"ה משלם לו מדה כנגד מדה ומגלה לו עין טובה ושפע רחמים רבים, וכמו שמספרים על הרה"ק הרבי ר' זושא מאניפול'י זצ"ל נויש אומרים שהיה זה הרה"ק רבי נפתלי מראפשיץ זצ"ל ששנה אחת בערב ראש השנה פתח בתפילה ואמר: רבונו של עולם, תחתום לנו שנה טובה ומתוקה באותיות גדולות ומאירות עיניים, כדי שגם זוגתי תוכל לקרוא... וכוונתו היתה שיבוא שנת חסד וטובה באופן שהחסד יהא נראה ונגלה לעינים (וכפי שכתב נסח"ק 'קדושת לוי' פרשת וישלח על הפסוק 'ואתה אמרת היטב ליטיב עמך').

ו'ז'ה הוראת הכתוב: 'טוב בעיניהם' אם נעשה הטוב והישר בעיני ה', ונכתוב זה לזה לימוד זכות וכבוד חברו ב'אותיות של קידוש לבנה', נזכה שהקב"ה יכתוב לנו באותיות גדולות ברכת שנה טובה ומתוקה, שנה שבה יצמיח לנו ה' ישועה גדולה בקרוב, ונזכה לבוא מוכנים לימי הדין, מתוך רחמים רבים לנו ולכל ישראל, ועל ידי זה נזכה לראות בישועת ה' בגאולה שלמה במהרה בימינו, אמן.

בזה נבין טעם נוסף בדעת האר"י הקדוש ז"ל (מונח צנחר היטיב ס' תקנ"ח סקכ"ה) שיש ענין דווקא לערוך 'קידוש לבנה' במוצאי תשעה באב, שאז נולד משיח בן דוד ומבשרים ללבנה ולישראל שעתידיים להתחדש, ולדברינו יוטב עד מאד, כי דייקא במוצאי תשעה באב עורכים 'קידוש לבנה' ללמוד מהירח להתחזק במצוות בין אדם לחבירו, ודבר בעתו מה טוב.

והימים האלה נזכרים ונעשים להתחזק בעין טובה, שכן גילה לנו **האר"י** ז"ל (טעמי המלות פר' נח, קידוש החודש) כי חודשי תמוז ואב מכוונים כנגד העיניים, ועל ידי העבודה לזכות ל'עין טובה' יכול האדם להכין את עצמו לחודשי אלול ותשרי, כדי לזכות בדין לשנה טובה ומבורכת.

כך למדנו ממשנת הרה"ק רבי מאיר הורוויץ זצ"ל מדו"קוב בספרו 'אמרי נועם' (שלי פר' מסעי) שהביא דרש הפסוק (איוב ל"א, ב) 'ברית כרתי לעיני ומה אתבונן על בתולה', כי הכוונה כשאדם כורת ברית לה' במעשים טובים בחודשי תמוז ואב 'ומה אתבונן על בתולה' הרי זה הכנה טובה לימי הרצון בחודש אלול שהוא מזל בתולה, ואינו צריך לדאוג בחודש אלול אם מכין עצמו קודם לכן כראוי.

ע"פ זה פירש את הפסוק שם שנאמר על בנות צלפחד: 'לטוב בעיניהם תהיינה לנשים', כי 'לבנות צלפחד' רמז על בנין בית המקדש, 'צל פחד', וגם 'בנות' ראשי תיבות: תביאמו ותטעמו בהר נחלתך, ולכן 'לטוב בעיניהם' אם

